

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

УДК 159.922

Кравченко Наталя Стефанівна,
*студентка, спеціальність 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія непервної освіти»*

Актуальність дослідження. Актуальність проблеми вивчення умов сімейного виховання обумовлена орієнтацією сучасної теорії і практики на гуманізацію виховного процесу в сім'ї, де дитина має почуватись найбільш захищеною, відсутністю спеціального комплексного її дослідження в сучасній українській психолого-педагогічній науці.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Розв'язання цієї проблеми зобов'язує до глибокого осмислення стану сучасного сімейного виховання, аналізу причинно-наслідкових зв'язків та ґрунтовного викладу здобутих результатів наукового пошуку, оскільки вона зачіпає кожного і в цілому має як суспільну значущість, так і значущість на рівні окремої особистості (Алексєєнко, 2013).

Мета наукової публікації полягає у здійсненні характеристики психологічних особливостей стилів батьківського ставлення до дітей та їх вплив на формування особистості в умовах сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі психолого-педагогічна характеристику сім'ї за критерієм: гармонійна або проблемна. Повна сім'я, що має в наявності всі типи взаємовідносин, називається повноцінною. В більшості випадків такі сім'ї характеризуються як гармонійні, якщо внутрішньосімейні відносини в них відповідають принципам гуманності – формуванню й прояву відносин до іншого, як до себе, і до себе, як до іншого; передбачають взаємну щедрість і доброту, повагу і вимогливість. Усе це забезпечує сприятливий психологічний клімат у сім'ї. Отже, повнота соціально-психологічної структури сім'ї та існування в ній активних взаємостосунків між усіма елементами такої структури, що будуються на принципах взаємозацікавленості й позитивної взаємоприв'язаності, створюють психологічний підмурок гармонійних стосунків у сім'ї. Зрозуміло, що всю повноту таких відносин важко відтворити за умов неповної чи формально повної сім'ї. Саме тому за результатами психологічних обстежень неповні й формально повні сім'ї набагато частіше потрапляють до розряду проблемних (конфліктних, антипедагогічних, асоціальних).

Типовий стан (мікроклімат сім'ї) у психології розуміється як найхарактерніший для всіх членів сім'ї спосіб самопочуття в ній, який визначає їхнє ставлення до сім'ї. Тут розрізняють емоційно комфортні сім'ї, де діти переважно переживають емоційно комфортні відчуття захищеності, затишку й приязні їхніх членів, які, у свою чергу, виступають як внутрішній еквівалент гармонійних відносин; тривожні сім'ї, мікроклімат яких найчастіше є проекцією відповідних особистісних характеристик батьків, та сім'ї, яким притаманний емоційно психологічний дискомфорт і нервово-психічне напруження. Як правило, такий мікроклімат характерний для проблемних сімей із суттєвими відхиленнями спілкування батьків від норм ефективної педагогічної комунікації.

Тому важливо розглянути стилі сімейного виховання. Як правило, сам стиль визначає в сім'ї систему виховання, що поєднує об'єктивно існуючу й не завжди усвідомлену конфігурацію цілей і завдань виховної роботи з дітьми, більш-менш цілеспрямоване застосування методів і прийомів виховання, врахування того, що можна й чого не можна допустити по відношенню до дітей. Своєрідність поєднання батьками у ставленні до дитини соціальних сподівань (очікувань) вимог і контролюючих санкцій у психології прийнято визначати як стиль сімейного виховання. Слід зазначити, що батьки переносять особистісні проблеми і проблеми у стосунках з іншими членами сім'ї на дітей переважно підсвідомо, найчастіше з глибоким переконанням, що саме так дитині роблять добро. У цьому випадку необхідно говорити про певний стиль сімейного виховання. За цією ознакою виділяються п'ять стилів або тактик виховання в сім'ї Розглянемо більш детально їх. (Штифурак В.С., 2016).

Авторитарний виховний стиль має в основі тактику диктату, яка проявляється в систематичному пригнічуванні одними членами сім'ї (переважно дорослими) ініціативи й почуття власної гідності в інших її членів. Безоглядна авторитарність батьків, яка супроводжується систематичним ігноруванням інтересів і ставлення дитини, позбавленням її права голосу при вирішуванні питань, які мають до неї безпосереднє відношення, жорсткий наказ, примус і сваволя батьків – усе це гарантія серйозних невдач у формуванні особистості дитини. Батьки, які надають перевагу таким видам впливу на дитину, як наказ і насильство, неодмінно стикаються з супротивом дитини, яка відповідає на тиск, примус і погрози контрзаходами: спалахами агресивності, грубості, брехнею, лицемірством, а іноді й відвертою ненавистю тощо. І навіть, якщо опір дитини зломлено, то разом із ним ламаються й такі цінні якості особистості, як самостійність,

ініціативність, віра у власні сили й можливості, почуття власної гідності, на які за означених умов просто не може бути запиту, а значить і неможливим є їхній розвиток.

Ліберальний стиль (тактика невтручання) передбачає систему міжособистісних відносин у сім'ї, яка будується на визнанні можливості й навіть доцільності незалежного існування дорослих і дітей. Найчастіше такий тип взаємовідносин має за основу пасивність батьків як вихователів, що ухиляються від активного позитивного втручання у життя й долю дитини, надаючи перевагу комфортному співіснуванню з ними, яке не потребує душевних витрат. За таких умов дитина найчастіше стає індивідуалістом, емоційно байдужим до проблем інших, для якого сім'я як емоційний магніт є фікцією, а проблеми життя й переживання рідних просто не існують.

Потуральний виховний стиль (тактика опіки й безоглядної любові) передбачає систему відносин, за яких батьки, забезпечуючи власною працею задоволення всіх потреб дитини, відгороджують її від будь-яких турбот, зусиль і життєвих труднощів, приймаючи їх на себе. За таких умов штучного дистанціювання від зусиль і відповідальності дитина виростає млявою й байдужою до всього, що не стосується її особистісних інтересів. У неї відсутні самостійність та ініціатива, власний досвід долаття труднощів. Вона так і залишається некомпетентною й безпорадною у розв'язуванні питань, що стосуються безпосереднього задоволення її потреб, а тим більше загальних проблем сім'ї. Інтегральним підсумком такої тактики сімейного виховання є інфантилізм дітей, їхнє прагнення уникати відповідальних рішень і видів активності, які потребують від людини мобілізації фізичних і особистісних зусиль. У її свідомості міцно вкорінюється егоцентрична домінанта.

Нестійкий стиль виховання передбачає тактику непрогнозованого переходу батьків від одного стилю ставлення до дитини до іншого. Такий підхід у вихованні породжує у дитини подвійне ставлення до дорослих, проростає в її душі недовірою й відстороненістю від батьків, формує установки реагувати на форму, а не на зміст їхнього звертання, тенденцію орієнтуватися на свої потреби всупереч мінливим і нестійким вимогам батьків, використовувати ситуативно-сприятливий емоційний фон стосунків з батьком або матір'ю з метою задовольнити свої індивідуалістичні потреби.

Демократичний стиль сімейних стосунків (тактика співробітництва) в основі має опосередкованість міжособистісних стосунків у сім'ї спільними цілями й завданнями спільної діяльності, її організацією й

моральними цінностями. Розуміння співробітництва як тактики виховання не зводиться лише до орієнтації батьків на допомогу й підтримку дітей у їхніх окремих справах (навчання, ускладнення у взаємодії з оточенням, набуття трудових чи спортивних навичок) та участь дітей у домашній праці (посильні прибирання, походи за покупками, доглядання молодших дітей), хоч це і суттєвий бік спільної діяльності дітей та дорослих. Така тактика передбачає взаєморозуміння й взаємоповагу дорослих і дітей, встановлення між ними паритетних, партнерських взаємин, які базуються насамперед на співучасті, тобто емоційно дієвому включенні у справи іншої людини, на співчутті, співпереживанні й активній допомозі їй. Формування здатності до такої співучасті, відповідальності за наслідки власної активності дитини для люблячих і поважаючих її батьків є спеціальним завданням сімейного співробітництва.

Висновки. Отже ми розглянули різні стилі сімейноо виховання. Можемо зазначити, що нема певного ідеального стилю виховання дітей. Кожен із перелічених стилів має як позитивні та і негативні особливості. В

Перспективи подальших досліджень. здійснити теоретичний аналіз дослідження інших стилів таких, як диктату, невтручання, опіки й безоглядної любові, не прогнозованості дій та тактики співробітництва.

Список використаної літератури:

1. Алексеевко Т.Ф. Умови сучасного сімейного виховання: Науково – методичний посібник / Т.Ф.Алексеевко. – К.: Педагогіка, 2013. – 216 с.
2. Грецов А.Г. Практическая психология для подростков и родителей. / А.Г.Грецов. - СПб.: Питер, 2013. – 504 с.
3. Штифурак В.С. Психология сім'ї: навчальний посібник / В.С. Штифурак – Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – 447с.

**ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДОПОМОГИ БАТЬКАМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

УДК 136

Криклива Марина Юрїївна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія непевної освіти»*

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день однією з актуальних проблем є встановлення значущості психолого-педагогічної